

HOZIRGI BRITANIYA ADABIYOTIDA TARJIMA MATNLARINING LEKSIK-SEMANTIK O'ZIGA XOSLIKLARI.

Ro'ziyeva Madina Rajab qizi

Annotatsiya.

Mazkur maqolada hozirgi Britaniya adabiyotida uchraydigan tarjima matnlarining leksik-semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida milliy madaniyat, til birliklari, badiiy obraz va muallif uslubining qay darajada saqlanishi masalalari yoritiladi. Shuningdek, ingliz tilidagi zamonaviy adabiy asarlarni tarjima qilishda sinonimiya, frazeologik birliklar, metaforik ifodalar hamda semantik moslikning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot davomida tarjima matnlarida uchraydigan leksik transformatsiyalar va ularning badiiy matn mazmuniga ta'siri ham ko'rib chiqiladi. Maqola zamonaviy tarjimashunoslik va Britaniya adabiyotini o'rganishda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Britaniya adabiyoti, tarjima matni, leksik-semantik xususiyat, badiiy tarjima, semantika, til birliklari, metafora, frazeologizm, tarjimashunoslik, lingvistik tahlil.

Bugungi globallashuv davrida turli xalqlar adabiyoti o'rtasidagi madaniy va ma'naviy aloqalar tobora rivojlanib bormoqda. Ayniqsa, Britaniya adabiyoti dunyo adabiyotining muhim tarkibiy qismi sifatida boshqa tillarga keng tarjima qilinmoqda. Tarjima jarayoni oddiy so'z almashinuvi emas, balki ikki xalqning madaniyati, dunyoqarashi va badiiy tafakkuri o'rtasidagi murakkab lingvistik hamda semantik munosabatlarni aks ettiruvchi jarayondir. Shu sababli zamonaviy Britaniya adabiyotidagi tarjima matnlarini o'rganish tarjimashunoslikning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Hozirgi Britaniya yozuvchilari asarlarida qo'llaniladigan til vositalari o'zining boy leksik tarkibi, obrazlilik va uslubiy rang-

barangligi bilan ajralib turadi. Tarjima jarayonida ushbu xususiyatlarni boshqa tilda qayta yaratish tarjimondan yuqori darajadagi til bilimi va madaniy kompetensiyani talab qiladi. Ayniqsa, metaforalar, idiomatik birliklar, emotsional-ekspressiv vositalar hamda milliy koloritni ifodalovchi leksik birliklarni tarjima qilish jarayoni murakkab lingvistik muammolarni yuzaga keltiradi. Tarjima matnlarining leksik-semantik tahlili orqali muallif uslubining qay darajada saqlanganligi, ma'no mosligi hamda badiiy ifodaning to'laqonli yetkazilganligini aniqlash mumkin. Zamonaviy Britaniya adabiyotida ko'plab yangi so'zlar, neologizmlar va madaniy birliklar uchrashi sababli tarjimonlar turli transformatsion usullardan foydalanadilar. Jumladan, konkretlashtirish, umumlashtirish, transkripsiya, transliteratsiya va ekvivalent almashtirish kabi usullar tarjima sifatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Badiiy tarjimada semantik moslikni saqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir so'z nafaqat lug'aviy ma'noni, balki ma'lum hissiy va madaniy yukni ham ifodalaydi. Agar tarjimada ushbu ma'no qatlamlari yetarli darajada aks ettirilmasa, asarning badiiy qimmati pasayishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, hozirgi Britaniya adabiyotidagi tarjima matnlarining leksik-semantik o'ziga xosliklarini tadqiq etish nazariy va amaliy jihatdan muhimdir.

Hozirgi Britaniya adabiyoti o'zining uslubiy rang-barangligi, zamonaviy leksik qatlamlarning keng qo'llanishi hamda madaniy birliklarning boyligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, badiiy asarlarda qo'llaniladigan obrazli ifodalar, metaforalar va emotsional-ekspressiv birliklar tarjima jarayonida murakkab semantik holatlarni yuzaga keltiradi. Tarjimon matn mazmunini oddiy shaklda emas, balki muallifning individual uslubini saqlagan holda qayta yaratishi lozim bo'ladi. Shu sababli tarjima matnlarining leksik-semantik xususiyatlari tarjimashunoslikda alohida ilmiy ahamiyatga ega.

Britaniya adabiyotidagi tarjima matnlarida eng ko'p uchraydigan holatlardan biri sinonimik qatlamlarning turlicha ifodalanishidir. Ingliz tilida bir ma'noni

ifodalovchi bir nechta leksik birliklar mavjud bo'lib, ular matnda turli hissiy bo'yoqlarni hosil qiladi. Tarjima jarayonida esa ushbu semantik nozikliklarni saqlab qolish har doim ham oson emas. Masalan, ayrim badiiy birliklar o'zbek tiliga tarjima qilinganda ma'no jihatdan yaqin bo'lsa-da, uslubiy ta'sir kuchi pasayishi mumkin. Bu esa tarjimonning til boyligi va badiiy tafakkuriga bog'liq bo'ladi. Zamonaviy Britaniya yozuvchilari asarlarida frazeologik birliklar ham keng qo'llaniladi. Bunday birliklar xalqning milliy mentaliteti, tarixiy qarashlari va madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. Tarjima jarayonida frazeologizmlarni so'zma-so'z tarjima qilish ko'pincha noto'g'ri semantik natijaga olib keladi. Shu sababli tarjimon ekvivalent yoki mazmunan mos variantlarni tanlashga harakat qiladi. Ayrim hollarda esa frazeologik birliklar izohli tarjima orqali ifodalanadi. Bu usul matn mazmunini tushunishga yordam bersa-da, badiiy obrazlilik darajasini biroz kamaytirishi mumkin.

Britaniya adabiyotida neologizmlar va zamonaviy jargon birliklari ham faol ishlatiladi. Ayniqsa, yoshlar nutqi, internet madaniyati va zamonaviy urbanistik hayotni tasvirlovchi asarlarda yangi leksik birliklar ko'p uchraydi. Ushbu birliklarni tarjima qilishda tarjimon tilning zamonaviy imkoniyatlaridan foydalanishi talab etiladi. Ba'zi hollarda transliteratsiya yoki transkripsiya usuli qo'llansa, ayrim vaziyatlarda ma'noga yaqin yangi birliklar yaratiladi. Bu esa tarjima matnining tabiiy va tushunarli chiqishiga xizmat qiladi. Tarjima matnlarida semantik moslikni saqlash eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki badiiy matndagi har bir so'z ma'lum hissiy ta'sir va estetik vazifani bajaradi. Tarjimon muallif maqsadini to'g'ri anglagan holda ushbu ma'nolarni boshqa til vositalari orqali qayta tiklaydi. Ayniqsa, metaforik ifodalar tarjimasida milliy tafakkur va madaniy tafovutlar muhim rol o'ynaydi. Bir tilda tabiiy hisoblangan obraz boshqa tilda tushunarsiz yoki noodatiy ko'rinishi mumkin. Shu bois tarjimon ba'zan metaforani o'zgartirish yoki moslashtirish usulidan foydalanadi.

Hozirgi Britaniya adabiyotidagi tarjima matnlari tahlili shuni ko'rsatadiki, leksik-semantik transformatsiyalar tarjima sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Tarjimada konkretlashtirish, umumlashtirish, almashtirish va tushirib qoldirish kabi usullar keng qo'llaniladi. Ushbu transformatsiyalar matnning mazmunini saqlash bilan birga, uni tarjima tilining tabiiy me'yorlariga moslashtirish imkonini beradi. Natijada tarjima qilingan asar o'quvchi tomonidan erkin va ravon qabul qilinadi. Zamonaviy tarjimashunoslikda madaniy moslashtirish masalasi ham muhim o'rin tutadi. Britaniya adabiyotida uchraydigan ayrim tarixiy, diniy yoki ijtimoiy tushunchalar boshqa xalqlar uchun notanish bo'lishi mumkin. Tarjimon bunday birliklarni izohlash yoki mos madaniy ekvivalent bilan almashtirish orqali o'quvchining matnni to'liq tushunishini taminlaydi. Bu esa tarjimaning kommunikativ samaradorligini oshiradi hamda asarning badiiy-estetik qimmatini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, hozirgi Britaniya adabiyotidagi tarjima matnlari o'zining murakkab leksik-semantik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Zamonaviy badiiy asarlarda qo'llaniladigan metaforalar, frazeologik birliklar, neologizmlar va uslubiy vositalarni boshqa tilga mazmunan to'g'ri hamda badiiy jihatdan ta'sirchan tarzda o'girish tarjimondan katta mahorat talab qiladi. Tarjima jarayonida nafaqat so'zlarning lug'aviy ma'nosi, balki ularning hissiy-ekspressiv va madaniy mazmuni ham saqlanishi muhim hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tarjima matnlarida leksik-semantik transformatsiyalar muqarrar hodisa bo'lib, ular matnning tabiiy va ravon chiqishiga xizmat qiladi. Konkretlashtirish, umumlashtirish, ekvivalent almashtirish hamda izohli tarjima kabi usullar badiiy asarning mazmunini to'liq yetkazishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, Britaniya adabiyotidagi milliy-madaniy birliklarni tarjima qilishda tarjimonning til va madaniyat bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi katta ahamiyat

kasb etadi. Zamonaviy tarjimashunoslikda semantik moslik va muallif uslubini saqlash asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Tarjima qilingan asarning o'quvchiga asl matndagi estetik ta'sirni bera olishi tarjima sifatining muhim ko'rsatkichidir. Shu sababli Britaniya adabiyotidagi tarjima matnlarining leksik-semantik o'ziga xosliklarini o'rganish tarjimashunoslik rivojida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, kelgusida yanada chuqur tadqiqotlar olib borish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'aybullayev O. Tarjimashunoslik asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Salomov G'. Tarjima nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Komissarov V. Teoriya perevoda. – Moskva: Vysshaya shkola, 2019.
4. Newmark P. A Textbook of Translation. – London: Pearson Education, 2017.
5. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. – New York: Routledge, 2018.
6. Catford J. Linguistic Theory of Translation. – Oxford: Oxford University Press, 2016.
7. Nida E. Language and Culture in Translation. – Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2015.
8. Munday J. Introducing Translation Studies. – London: Routledge, 2021.